

Wrześnian bój o niepodległość

8. Wrześnianie w walce o Górny Śląsk i wschodnie kresy

Powstanie wielkopolskie osiągało swój cel. Znaczna część Wielkopolski znalazła się w odrodzonym państwie polskim. Jednak to jeszcze nie był koniec walki o wolność odrodzonej Ojczyzny. Poza granicami Polski pozostawał m.in. Górny Śląsk zamieszkały w większości przez Polaków. Od wschodu zaś zagrażała nam inwazja ze strony Rosji bolszewickiej. Wrześnianie stanęli dalej przed koniecznością walki o przetrwanie granicy Polski.

Pomoc Górnoszlązakom

Polacy zamieszkali na Górnym Śląsku pragnęli podobnie jak Wielkopolanie w Poznańskim znaleźć się w odrodzonej Polsce. Jednak o ich przynależności miał zdecydować plebiscyt. Już w sierpniu 1919 roku w wyniku licznych aresztowań działaczy Polskiej Organizacji Wojskowej wybuchło powstanie. Niestety rząd polski zaangażowany w wojnę z Rosją nie miał możliwości wsparcia Górnoszlązaków. Powstanie zostało stłumione już 26 sierpnia 1919 roku. Na wyznaczonym do przeprowadzenia plebiscytu obszarze Górnego Śląska terror siały organy policyjne oraz liczne bojówki niemieckie. Kolejne, II powstanie śląskie wybuchło po roku, 19 sierpnia 1920 roku, i trwało do 25 sierpnia. Można uznać je za udane, gdyż żądanie powstańców dotyczące rozwiązania specjalnej policji na obszarze plebiscytowym zostało spełnione. Ponownie powstańcy nie zostali wsparci przez Polskę, gdyż w tym samym czasie trwała właśnie Bitwa Warszawska z armią bolszewicką. Zaś na Górnym Śląsku przygotowywano się do plebiscytu.

ków do powiatu wrzeńskiego – w tym celu odbywały się zebrania czy wiece. Górnoszlązaków przebywających na terenie powiatu wrzeńskiego szczegółowo informowano o tym, jakie formalności muszą spełnić, by zagłosować w plebiscycie. Komitet zaproponował, by każdy pracujący mieszkaniec powiatu wrzeńskiego przeznaczył zarobek z 5 stycznia 1921 roku na rzecz odzyskania Górnego Śląska. Pracownicy kolejowi postanowili przeznaczyć 1% miesięcznej pensji na ten cel. Zbierano także nagrody i składki, a także przeprowadzano kwesty domowe i uliczne. Informacje o darczyńcach publikowano w „Orędowniku Wrzeńskim”. W „tygodniu górnoszlązkim” zebrano 350 000 marek. Gromadzono także żywność – akcję we Wrześni, Miłosławiu i Strzałkowie prowadził „Rolnik”. Na 12 marca 1921 roku dla 80 Górnoszlązaków z powiatu wrzeńskiego przygotowano wyjazd po to, by mogli wziąć udział w plebiscycie. Dzień wcześniej w sali Hernesa przy ul. Zamkowej odbyło się uroczyste zebranie. W dzień wyjazdu po nabożeństwie, pochodzie z orkiestrą i uroczystym obiedzie z przemówie-

do Niemiec opowiedziało się 59% głosujących, co było przyczyną III powstania śląskiego, które wybuchło w nocy z 2 na 3 maja 1921 roku. 8 maja we Wrześni urządzono kolejną składkę na rzecz Górnego Śląska. Zwołano wiec na rynku, na którym wezwano rząd polski do podjęcia odpowiednich działań dyplomatycznych. Zadeklarowano także czynną i materialną pomoc powstańcom. W powiecie wrzeńskim działalność na rzecz przyłączenia Górnego Śląska do Polski trwała do czasu jego podziału w 1922 roku.

Na wojnie z Rosją

Akcja na rzecz przyłączenia Górnego Śląska do Polski nieco osłabła w powiecie wrzeńskim na początku lata 1920 roku, co wiązało się z ofensywą wojsk rosyjskich podchodzących pod Warszawę. Trzeba było zmobilizować wszystkie siły, by przeciwstawić się napierającemu wrogowi. „Orędownik Wrzeński” przedrukowywał odezwy Józefa Piłsudskiego, naczelnika państwa i naczelnego wodza. 12 lipca hrabia Stanisław Mycielski wezwał społeczeństwo wrzeńskie: „Wszyscy do broni! Bracia do boju dla Boga i Ojczyzny!”. Utworzono pułk piechoty pod nazwą Legii Ochotniczej Wrzeńskiej. Podobnie jak przy przygotowaniach do powstania wielkopolskiego swój ogromny udział w organizacji legii mieli drzewie Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Na zebraniu 12 lipca prezes „Sokoła” Leon Chmielnik omówił szczegółowo sytuację polityczną i militarną Polski. Po nim hrabia Stanisław Mycielski omówił sprawy organizacyjne tworzenia legii. Już podczas zebrania wstąpiło do niej 29 druhow z prezesem na czele. 15 lipca 1920 roku na porannej mszy odbyło się poświęcenie sztandaru Legii Ochotniczej Wrzeńskiej.

Zebranie poskutkowało przystąpieniem do akcji propagandowej. Wiece organizacyjne odbyły się we Wrześni, Szemborowie, Strzałkowie, Miłosławiu i Kołaczku, a także w Witkowie, Środzie i Śremie. Do Legii mogli wstępować mężczyźni w wieku 17-42 lat. Na wiecu we Wrześni chęć przystąpienia do Legii zadeklarowało 100 osób, w Miłosławiu – 30. W sumie zgłosiło się ponad 800 ochotników. Jednocześnie zbierano też fundusze oraz kompletowano wyposażenie i umundurowanie wojskowe. Zgłaszający się byli rejestrowani w Biurze Ewidencyjnym i wysyłani do koszar. Wśród ochotników znaleźli się byli żołnierze niemieccy, powstańcy wielkopolscy, ale też niewykszoleni młodzieńcy (grupa wrzeńskich gimnazjalistów czy uczniów szkoły zawodowej). Legia posiadała własną orkiestrę.

Hr. Stanisław Mycielski

Już 8 sierpnia Legia Ochotnicza Wrzeńska otrzymała rozkaz wyjazdu na front. Oficjalnie nazwana Batalionem Ochotniczym 268, składała się z czterech kompanii piechoty i jednej kompanii ciężkich karabinów maszynowych. Batalionem dowodził kapitan Konstanty Rojek. Legia wyjechała przez Kalisz i Łódź pod Warszawę. Rejon koncentracji znajdował się w Michowie. Następnie batalion udał się nad Wieprz. Tam włączono go do 66. Kaszubskiego Pułku Piechoty. Pierwsze walki ochotnicy stoczyli 16 sierpnia 1920 roku podczas kontr ofensywy Bitwy Warszawskiej w po-

24 września. Była to ostatnia potyczka wrzeńskich legionistów. Po marszach przez Berezę Kartuską, Horodyszcze, Kopyl, Nieśwież, dalej podróży pociągiem do Chełma, batalion przybył do Torunia. 14 grudnia 1920 roku 280 ochotników powróciło do Wrześni. Na rynku w imieniu miasta witał ich burmistrz Wacław Sołtysiak. Na froncie zginęli legionści: Michał Nowaczyk, Jan Garczyński, Stefan Makowski, Walenty Młodzikowski, Walenty Łoźniak, Kazimierz Nawrocki, Józef Lorek, Wacław Zajdrowicz, Antoni Kozak, Franciszek Dudziak, Feliks Kupś, Franciszek Szczepan, Władysław Urbański, Piotr Bąk, Stanisław Konieczny, zaś wielu innych odniosło rany czy uszczerbek na zdrowiu.

W wojnie z Rosją brał również udział 10. Pułk Strzelców Wielkopolskich składający się także z wrzeńskich powstańców wielkopolskich. W czerwcu 1919 roku został wysłany na front ukraiński, a w sierpniu na wołyński. Stamtąd powrócił do Wielkopolski, gdzie stacjonował w Krotoszynie zabezpieczając granicę z Niemcami. 1 lutego 1920 roku pułk otrzymał nazwę 68. Pułk Piechoty i wszedł w skład 17 Dywizji Piechoty. W maju pułk został wysłany do Mołodeczna na front litewsko-białoruski. Tam brał udział w licznych krwawych bitwach: pod Kowalami, Matjasami, Puzyrami, Sadykierzem. W sierpniu 1920 roku brał udział w Bitwie Warszawskiej. Stoczył boje o Dębinki, Morgowo, Morgi i Nasielsk. Po zakończeniu walk pułk pełnił służbę na linii demarkacyjnej z Litwą.

Kompania łączności 68. Pułku Piechoty na froncie białoruskim, 1920 r.

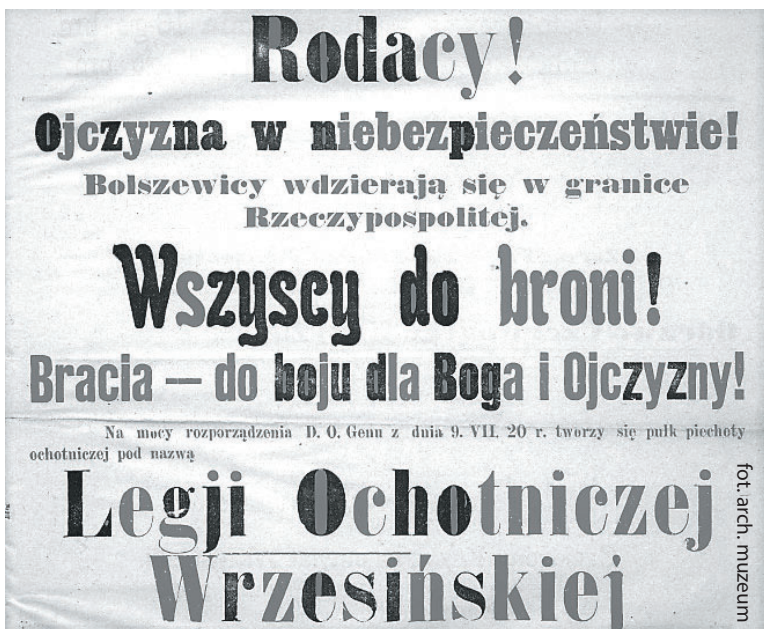
tytce pod Okrzeją. Kolejne walki odbyły się pod Sieroszynem, gdzie wzięto jeńców oraz zdobyto sprzęt wojskowy i tabory. W miejscowości Nur ochotnicy przepłynęli wpraw Bug. Następnie udali się do Zambrowa i Łomży. 14 września batalion znajdował się w Kobryniu. Później wymaszerował w kierunku Horodła, gdzie natknął się na wojska rosyjskie. Doszło do walki trwającej 11 dni, która zakończyła się

Sebastian Mazurkiewicz

Literatura:

1. Leopold Kostrzewski, *Legia Ochotnicza Wrzeńska, Września 1994.*
2. Red. M. Torzewski, *Września. Historia miasta, Września 2006.*

Odezwa o tworzeniu Legii Ochotniczej Wrzeńskiej w „Orędowniku Wrzeńskim” z 12 lipca 1920 r.

W Wielkopolsce podejmowano liczne inicjatywy na rzecz przyłączenia Górnego Śląska do Polski. W Poznaniu działał Komitet Obrony Górnego Śląska, który miał lokalne komitety w poszczególnych powiatach, także w powiecie wrzeńskim. Jego prezesem był starosta wrzeński Franciszek Czapski, zastępcą Jabłoński, sekretarzem M. Gałkowski, a skarbnikiem W. Olek. Swoją działalnością komitet informował o Górnym Śląsku, zbierał fundusze na pomoc materialną oraz dary w naturze. Organizowano przyjazdy Górnoszlą-

niami odprowadzono Górnoszlązaków na dworzec kolejowy. Pochód stał się manifestacją patriotyczną społeczeństwa powiatu. Wzięli w nim udział: młodzież szkolna, skauci, członkowie „Sokoła”, bracia kurkowi, wojsko, władze lokalne, stowarzyszenia i organizacje. Wyjeżdżających zaopatrzone w prowiant.

Plebiscyt przeprowadzono 20 marca 1921 roku. Prawo udziału w nim mieli mieszkający lub urodzeni na obszarze plebiscytowym. Wynik był niekorzystny dla Polaków – za przynależnością